

Beck Attila¹

Gerilla hadviselés a középkorban: a szász–frank háború (772–785)

Guerrilla Warfare in the Medieval Age: The Saxon–Frankish War (772–785)

Absztrakt

A 8. század utolsó harmadában, Európa egyik vezető katonai hatalma, a Frank Birodalom megkísérelte meghódítani a kisebb, de katonailag potens szász területeket. A rövidre tervezett hadjárat hosszú évekre elhúzódó háborúvá vált, amelyben a szász erők a gerilla hadviselés módszereit alkalmazták.

Kulcsszavak: európai történelem, középkori hadtörténelem, gerilla hadviselés, Frank Birodalom

Abstract

In the last third of the 8th century, one of Europe's leading military powers, the Frankish Empire, attempted to conquer the smaller but militarily powerful Saxon territories. The short-planned campaign turned into a war lasting many years in which the Saxon forces applied the methods of the guerrilla warfare.

Keywords: European history, medieval military history, guerrilla warfare, Frankish Empire

¹ E-mail: beck.attila@uni-nke.hu

Bevezetés

A 8. század utolsó harmadában a Frank Birodalom Nagy Károly vezetésével jelentősen megnövekedett, egyrészt új földek meghódításával, másrészt a tőle korábban függetlenedni próbáló területek visszatagolásával. A frank sereg sorra foglalta el a szomszédos területeket, közöttük az ősi ellenséget, a Langobárd Királyságot, emellett az avar kagánt szintén megadásra kényszerítették. Nagy Károly hódításai közül a leghosszabb fegyveres konfliktus és a legtovább elhúzódó küzdelem a szászok ellen vívott háborúk sorozata volt. A frank történelmi emlékezetben is súlyos és hosszan tartó fegyveres konfliktusként élt ez a háború. Einhard frank történetíró a *Vita Karoli Magni* című művében úgy jellemezte ezt a küzdelmet, hogy nem volt még háború, amelyet a frankok ennyi sok keserűséggel viseltek, és ennyi sok fáradságba ne került volna.² Dolgozatomban, amely a háború első, 772–785-ig tartó szakaszát tárgyalja, arra keresem a választ, hogy ez a széttagolt törzsi terület hogyan volt képes ellenállni a korszak egyik vezető és erős expanziós tevékenységet kifejtő európai katonai hatalmának a gerilla hadviselés segítségével, illetve, hogy a szász erők által alkalmazott harceljárások a modern katonai fogalmak szerint mennyire tekinthetők gerilla hadviselésnek.

A gerilla, illetve partizán elnevezés a 19. század elejéig, a napóleoni háborúkig nyúlik vissza, amely eredetileg a francia csapatok ellen harcoló spanyol és portugál irreguláris katonai erők megjelölésére szolgált.³ A terminológia tehát modern katonai szakkifejezés, ugyanakkor B. H. Liddell Hart⁴ *Strategy* című munkájában kifejti, hogy az irreguláris erők által végrehajtott fegyveres akciók a korábbi időszakokban is gyakoriak voltak, a nyugati katonai elméletek viszont csak a 20. században kezdtek el nagyobb figyelmet fordítani a jelenségre.⁵

A konvencionális hadviseléstől eltérő, az irreguláris, nyílt küzdelmet kerülő eljárásokról már Publius Flavius Vegetius Renatus is beszámol *Epitoma de rei militaris* című, az 5. század elején készült munkájában. A római katonai teoretikus fontosnak tartja a nyílt harc kerülését, ha az ellenfél serege erősebb, beleértve azt is, ha a saját csapatok képzetlenek, vagy kiestek a gyakorlatból. Ezekben az esetekben azt tanácsolja, hogy erdős, hegyes terepen vagy folyón való átkelésnél állítsanak csapdát az ellenségnek, vagy rajtaütéseket hajtsanak végre, amikor a szemben álló fél felkészületlen, vagy nem számít rá.⁶ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a fent említett katonák még nem tekinthetők gerillaharcosnak, mert, ahogy Kovács Jenő⁷ rámutatott, gerillának az tekinthető, aki valamely irreguláris erőben önként vállalkozik a fegyveres harcra.⁸ Ezzel szemben a Vegetius művében szereplő római katonák hivatalosan a hadsereg tagjai, azzal a különbséggel, hogy adott esetben a konvencionálistól eltérő harcmódot alkalmaznak.

² EINHARD 1880: 7.

³ KOVÁCS 1995: 39.

⁴ Basil Henry Liddel Hart (1895–1970) brit hadtörténész, katonai teoretikus, a Brit Hadsereg századosa.

⁵ LIDDELL HART 1991: 361.

⁶ VEGETIUS 2004: III. 9–10; 87–89.

⁷ Kovács Jenő (1929–1996) a Magyar Honvédség altábornagya, katonai teoretikus.

⁸ KOVÁCS 1995: 38.

A korabeli frank hadviselés, hasonlóan más európai királyságok háborúzási szokásaihoz, arra törekedett, hogy a hadműveleteket minél hamarabb lezárja, a katonai és politikai célokat a lehető legrövidebb idő alatt elérje, ezért az offenzívák során gyakran törekednek egyetlen döntő csata megvívására. Ebben a korszakban rendkívül fontos az időtényező, mert a „háborús szезon” szűk volt, a kora nyári időszakból indult és néhány hónapig tartott. Ebből következett, hogy a célokat rövid idő alatt kellett teljesíteni.⁹ A korszak katonai fejlődésének eredményeként megnövekedett a lovas katonák száma, ami lehetővé tette, hogy a hadműveleteket térben kiterjesszék, illetve a szállítási és logisztikai feladatokat könnyebben valósítsák meg.¹⁰

Guy Halsall brit történész arra mutatott rá, hogy a kora középkor folyamán a támadó hadsereg az offenzíva elején módszeresen elkezdte kirabolni és pusztítani az ellenfél területét. Az erőszak ilyen típusú alkalmazásának egyszerre több célja volt. A fölényben lévő agresszor a védekező felet ezzel a módszerrel kényszerítette arra, hogy nyílt, döntő csatába bocsátkozzon, vagy elfogadja azokat a politikai feltételeket, amelyeket az invazív erő vezetője vele szemben támasztott. Ez lehet valamelyik terület átadása, adófizetésre való kényszerítés vagy teljes meghódolás. Emellett a döntő csata megvívásának másik célja, hogy a támadó elkerüljön egy olyan kockázatos helyzetet, ahol a védekező fél várába vagy fallal körülvett városba vonul vissza a behatolókat elhúzó ostromra kényszerítve.¹¹

A politikai célok mellett ezeknek a hadjáratoknak gazdasági vetülete is volt, fontos tényező volt a zsákmányszerzés, mert a résztvevők számára ez megélhetési forrásként is szolgált.¹² David Nicolle brit történész szintén kiemeli a szászok elleni háborúban a zsákmányszerzés fontosságát, mert a korszak hadseregeinek felépítésében, így a frankoknál is, még mindig jelentős szerepet játszanak a különféle hadúri fegyveres kísérek és csapatok, amelyek számára a vallási lelkesedés és dicsőség megszerzése mellett nem elhanyagolható a harcok során a zsákmányolás mint közvetlen anyagi haszonszerzés.¹³

A nyílt erőszak és a rablás alkalmazásának nem csak a taktika és a zsákmányszerzés volt a mozgatórugója, a támadó uralkodó vagy hadvezér ezzel bizonyította alkalmasságát az alattvalóknak. Emellett, ha a terület birtokosa nem szállt vele szembe, a védekező fél hatalmát közvetett módon bomlasztotta gazdasági háttérének pusztításával, illetve egy esetleges lázadás indukálásával.¹⁴

Nagy Károly háborús célja a szász területek elfoglalása, a Frank Birodalomhoz való csatolása és ezzel párhuzamosan a lakosainak megkeresztelése volt. Ennek érdekében többféle eszközt vett igénybe a frank uralkodó. Ezek egy része katonai volt, amelyben a frank sereg döntő csatában igyekezett megsemmisíteni a szász ellenállást. Emellett állandó helyőrségeket létesített, majd 784-ben a szász területeket teljes katonai megszállás alá vonta. Az *Annales regni francorum* sorban beszámol ezekről a katonai lépésekről. 772-ben és 774-ben,¹⁵ majd később 782 és 785 között több nagyobb

⁹ HALSALL 2003: 145.

¹⁰ HALSALL 2003: 145.

¹¹ HALSALL 2003: 134–136.

¹² HALSALL 2003: 135.

¹³ NICOLLE 2014: 35.

¹⁴ HALSALL 2003: 145.

¹⁵ *Annales* 2021: 72–73.

hadjáratot indítottak a frankok a szász erők ellen.¹⁶ A fent említett forrás a 784. évnél külön megemlíti, hogy Nagy Károly ekkor a szász háború végére összpontosított.¹⁷ A hadműveletek mellett párhuzamosan fontos várakat foglaltak el, mint Eresburg¹⁸ és Syburg¹⁹, majd alakították át frank helyőrségekre.

A katonai lépések mellett, Nagy Károly további intézkedései is arra utalnak, hogy a szász területeket közvetlenül a birodalmához akarta csatolni, és részének tekintette. 777-ben Paderbornban,²⁰ 780-ban Eresburgban, illetve 782-ben Verdenben²¹ hívott össze gyűlést a szász területek uraként.

Mint keresztény uralkodónak, Nagy Károlynak fontos volt, hogy a meghódított szász területeket ne csak betagozza a birodalmába, hanem a lakosságát is megkeresztelje. Az *Annales regni francorum* szerzőjének beszámolója szerint is fontos tényező volt ez a frank király számára. Az évkönyv szerint az uralkodó elszánt volt, hogy mindaddig kitart, amíg a szászok alá nem vetik magukat a keresztény vallásnak, vagy teljesen el nem törli őket.²² Einhard, Nagy Károly frank életrajzírója szerint a szászok erőszakosak és démonimádók voltak.²³ A keresztény hit terjesztése közben arra is ügyelt, hogy a szászok vallásával szemben fellépjen. Ezt szolgálta az *Irminsul*²⁴ elpusztítása és a tömegek megkeresztelése, mint 777-ben a paderborni gyűlésen.²⁵

A 772-ben elinduló háborúban a frank csapatok komoly sikereket könyvelhettek el a hadműveletek legelején. A korszak fontos történelmi forrása, az *Annales regni francorum* arról számol be, hogy Nagy Károly a seregeit Worms²⁶ városánál gyűjtötte össze, majd onnan a szász területek ellen indult, ezután a frank haderő rövid időn belül elfoglalta Eresburg erődjét, ezt követően elpusztította a szászok legnagyobb szentélykörzetét, benne az *Irminsul* nevű hatalmas méretű szent fával.²⁷ A gyors frank előrenyomulás és a szent liget kíméletlen elpusztítása látszólag elérte a célját, a szász arisztokrácia beszüntette az ellenállást és a Weser folyó partján, egy pontosan meg nem nevezett helyen meghódolt, amelynek során tizenkét túszt adtak át a frank uralkodónak.²⁸ 773-ban a szászok harca szánták el magukat, kihasználva, hogy a frank uralkodó Itáliában tartózkodott, támadást indítottak a friedisliari²⁹ Szent Bonifác-kolostor ellen.³⁰

¹⁶ *Annales* 2021: 107–123.

¹⁷ *Annales* 2021: 120–121.

¹⁸ *Annales* 2021: 63–64. Eresburg ma Németországban, Észak-Rajna–Vesztfália tartományban, Obermarsberg mellett fekszik.

¹⁹ *Annales* 2021: 74–75. Syburg ma Németországban, Észak-Rajna–Vesztfália tartományban fekszik, a modern Dortmund része.

²⁰ Paderborn Németországban, Észak-Rajna–Vesztfália tartományban helyezkedik el.

²¹ Verden ma Németországban, Alsó-Szászország tartományban helyezkedik el.

²² *Annales* 2021: 78–79.

²³ EINHARD 1880: 7.

²⁴ Irminsul Eresburg mellett, a mai Obermarsberg mellett elhelyezkedő szentélykörzetben álló szent fa, vagy faoszlop, Irmin szász/germán istennek szentelve.

²⁵ *Annales* 2021: 86–87.

²⁶ Worms Németországban, Rajna-vidék–Pfalz tartományban található.

²⁷ *Annales* 2021: 62–63.

²⁸ *Annales* 2021: 63–65.

²⁹ Mai neve Fritslar, Németországban, Hessen tartományban helyezkedik el.

³⁰ *Annales* 2021: 67–69.

Nagy Károly válaszlépése nem maradt el. A következő évben Ingilinhaimból³¹ indította meg csapatait a szász területek ellen. A négy részre osztott frank sereg benyomult a szászok földjére, ezután elfoglalták Syburg várát, majd a szász erők elleni összecsapásokban három győzelmet is arattak, és nagy zsákmány szerezték tértek vissza.³² A középkori szerző beszámolója szerint 774-ben a frankok sikeres hadjáratot vezettek a szászok ellen, de fontos megjegyezni, hogy a forrás szerint a hadműveletek végével a szászok nem hódoltak be, és nem adtak át túszoikat a frankoknak. 775-ben a két részre osztott frank seregek újra benyomultak a szász területekre. Ekkor több szász küldöttség is érkezett, hogy meghódoljanak és esküt tegyenek a frank királynak és túszoikat adjanak át. A vesztfálok, a többi szász törzzsel ellentétben, a fegyveres ellenállást választották, és a kor szokása szerint a Weser folyó egyik átkelőjénél kísérelték meg feltartóztatni a frankokat. A Lidbachnál³³ kibontakozó csatában a szászok vereséget szenvedtek, és kénytelenek voltak behódolni és túszoikat adni a frankoknak.³⁴

A fegyveres konfliktus ezzel az aktussal nem zárult le, hamar más irányba fordultak az események. Ingrid Rembold brit történész arra mutatott rá, hogy a frank erők a szász területeken nem egy homogén etno-szociális közösség ellen kezdtek háborúba, ahogy korábban láthattuk, hanem egy széttagolt törzsi terület ellen. A régi szász földeknek³⁵ ebben az időben nem volt egy olyan uralkodója, akit minden társadalmi csoport és törzs elfogadott volna, így Nagy Károly hiába hódoltatta meg a szász arisztokráciát, a szélesebb társadalmi rétegek ezt a megállapodást nem tartották magukra nézve kötelezőnek, és a fegyveres ellenállást választották.³⁶ A frank haderővel szembe szálló szászok felismerték a 772–775 közötti vereségek hatására, hogy a nagyobb katonai erővel rendelkező és több forrást mozgósítani képes Frank Birodalmat a korszak konvencionális háborús eljárásaival nem képesek legyőzni, ezért hosszas felőrlő, irreguláris, a modern gerillaháborúknál tapasztalt hadviselésbe kezdtek.³⁷

A modern gerilla-/partizánháborúkkal és hadviseléssel foglalkozó katonai teoretikusok több olyan ismertetést és eljárást említenek műveikben, amelyek erre a harcmodorra jellemzők, és amelyek mentén ezek a partizáncsapatok működnek. Che Guevara³⁸ véleménye szerint minden országban más földrajzi és társadalmi feltételek határozzák meg ennek a hadviselésnek a módszereit és fajtáit, de hangsúlyozza, hogy ezeknek a küzdelmeknek is vannak általános törvényszerűségei.³⁹

A gerillahadviselés-teoretikusok munkáikban nagy hangsúlyt fektetnek a terepre, az ellenállást megszervező és a harci cselekményeket levezénylő parancsnokoknak, illetve az ütközetek megvívásához szükséges taktikának és emellett a népi támogatásnak.

³¹ Mai neve Ingelheim, Németországban, Rajna-vidék–Pfalz tartományban helyezkedik el.

³² *Annales* 2021: 72–73. A csaták pontos helyéről a forrás nem számol be.

³³ A mai neve Lübbecke és Németországban, Észak-Rajna–Vesztfália tartományban helyezkedik el.

³⁴ *Annales* 2021: 76–77.

³⁵ A szász területek a mai Németország, Észak-Rajna–Vesztfália és Alsó-Szászország, Schleswig-Holstein, Szász-Anhalt tartományok területén terültek el.

³⁶ REMBOLD 2018: 41.

³⁷ NICOLLE 2014. 45.

³⁸ Ernesto Che Guevara, született Ernesto Guevara (1928–1967). Argentín származású, de Kubában élt gerilla vezető és katonai teoretikus. A katonai pálya mellett betöltötte még Kuba iparügyi miniszteri és a Kubai Központi Bank elnökének a pozícióját is.

³⁹ CHE GUEVARA 2007: 31.

A továbbiakban arról esik szó, hogy a szász harcosok a lefektetett tényezőknek, elveknek megfelelnek-e, illetve modern értelemben gerilláknak tekinthetők-e.

A terep

A gerillaháborúk (helyette gerilla hadviselés) elméletével foglalkozó hadtudósok a harctevékenység megvívásához elsődleges fontosságúnak ítélik meg a terület földrajzát és terepviszonyait. Liddell Hart *Strategy* című munkájában arról ír, hogy az átszeldelt és az erdővel borított területek a gerillák által előnyben részesített helyek harcmodoruk végrehajtásához.⁴⁰ Hasonló véleményt fogalmaz meg Mao Ce-tung,⁴¹ aki szintén a hegyes vidéket tartja a gerillatevékenység legalkalmasabb területének, de emellett hasonlóan fontosnak tekinti a folyókkal és tavakkal erősen tagolt térségeket, és nem feledkezik meg a síkságokról mint lehetséges partizán ellenállási központokról sem.⁴² Kovács Jenő a tereppel kapcsolatban szintén kiemeli a gerillák által használt bázisterületek fontosságát, amelyeknek nehezen megközelíthető helyen kell lenniük, vagy esetleg egy idegen állam területén.⁴³ A kora középkori szász területek, a mai Északnyugat-Németország, a mai Alsó-Szászország, Észak-Rajna-Vesztfália, Schleswig-Holstein, Szász-Anhalt területén helyezkednek el, legnagyobb folyói a Rajna, a Lippe és a Weser.⁴⁴ A szász régió fontos észak–déli tengelye a Weser folyó, amelynek völgye fontos közlekedési útvonal, kelet–nyugati irányban a Lippe folyó és völgye tölti be ezt a szerepet.⁴⁵ A terület földrajzilag két nagyobb térségre bontható. Északon a folyókkal erősen tagolt Germán-alföldre, vagy Német–Lengyel-síkságra, és a déli területekre, ahol erdős domboságok és röghegységek terülnek el. A hegységek legészakibb része a kelet–nyugati irányban elterülő Wiehen-domboság, legmagasabb pontja a Heidbrink 320 méter,⁴⁶ tőle délnyugatra található a Teutoburgi-erdő (korábbi neve Osning), lemagasabb pontja a Velmerstot, amely 468 méter magas,⁴⁷ ettől délnyugati irányban fekszik az Egge-domboság, legmagasabb pontja Preußische Velmerstot 468 méter magas,⁴⁸ illetve a Lippe folyótól délre lévő Haarstrang, amelynek legnagyobb magassága a Spitze Warte 391 méter.⁴⁹

A terepviszonyokból látható, hogy a terület dombjaival, röghegységeivel és sűrű erdőségeivel alkalmas volt a gerilla hadviselésre. Az ellenállás fő központja a vesztfálok területe volt, a Weser folyótól nyugatra, amelynek keleti és déli része sok erdős területet tartalmazott. A frankok megpróbálták ezeket a déli dombos-erdős területeket ellenőrzés alatt tartani, több várat építettek fel ennek érdekében. Az egyik ilyen volt Eresburg vára, amelyet a frank csapatok 772-ben foglaltak el a szászoktól és a mai

⁴⁰ LIDDELL HART 1991: 366.

⁴¹ Mao Ce-tung (1893–1976) kínai kommunista vezető, katonai teoretikus. A Kínai Kommunista Párt első elnöke (1945–1976).

⁴² MAO 1953: 168–171.

⁴³ KOVÁCS 1995: 40.

⁴⁴ REMBOLD 2018: 5.

⁴⁵ VERSLOOT–ADAMCZYK 2017: 136.

⁴⁶ Lásd: <https://mapcarta.com/17964714>

⁴⁷ Lásd: <https://mapcarta.com/18755614>

⁴⁸ Lásd: <https://mapcarta.com/18211966>

⁴⁹ Lásd: <https://mapcarta.com/18171864>

Paderborntól délre található.⁵⁰ A másik fontos erődítmény Syburg volt, amely a Lippe folyótól délre feküdt, és a kora középkori szász területek délnyugati kapuja volt, emellett a Lippe és Ruhr völgyét ellenőrizte.⁵¹ A Lippe forrásvidékének megfigyelésére és megtartására a frank vezetés, Lippspringe⁵² területén építette fel a harmadik erődjét.⁵³ Ettől az erődtől délkeletre feküdt Karlburg⁵⁴ vára, amely Lippspringe erődjét támogatta és a Thüringia felé vezető utat felügyelte.⁵⁵ A két erődtől néhány kilométerre terült el a fontos Karoling-központ, Paderborn.⁵⁶

Az erődök elhelyezkedése mutatja, hogy a frankok fontos földrajzi területeket, forrásvidékeket, felvonulási utakat erősítettek meg, de ez a kelet–nyugati irányba elnyúló erődláncolat nem volt képes a teljes szász területet ellenőrzése alatt tartani, amely hiányosság egészen 784-ig állandó problémát okozott a megszálló erőknek. A többi erdős részt a szászok szabadon tudták használni bázisterületként, ahol el tudtak rejtőzni, rejtve tudtak mozogni, és ahonnan váratlan támadásokat tudtak végrehajtani. A szászokat az is segítette, hogy a saját területükön kívül Dániát is használhatták hátországgként és bázisterületként, ahová Nagy Károly serege már nem követhette őket, ahogy a 777-es évben történt, amikor a szász vezérnek, Widukindnak⁵⁷ és harcosainak menedéket nyújtott a dán király, Sigfred.⁵⁸ Az északi uralkodó⁵⁹ folyamatos politikai és gazdasági kontaktusban állt a Frank Birodalommal, de aggodalommal töltötte el a határaihoz közeledő frank terjeszkedés. Emellett az északabbra élő dánok szoros kulturális, kereskedelmi kapcsolatban álltak a szász területekkel, és a közös vallás is összekötötte őket.⁶⁰ A frankok mozgásterét tovább szűkítette, hogy úthálózat híján a két fő járható útvonal a Lippe és a Weser folyó völgye volt. Hasonlóan a déli erdős területekhez, az északi sík vidék a sok folyó miatt nem mindig volt alkalmas felvonulási útnak a frank sereg számára, az áradások megakadályozhatták az előrenyomulást a szász területek irányába, ahogy 784-ben történt. A megáradt Weser és több más folyó miatt a frankok seregének ebben az évben kerülnie kellett.⁶¹

Összefoglalva, a frank hadvezetésnek, mivel nem volt képes az összes szász területet egyszerre birokba venni, vagy egy olyan helyi politikai hatalommal kiegyezni, amely segítséget nyújtott volna ebben, állandóan szembe kellett néznie azzal, hogy a harcok bármikor kiújulhatnak. A szász harcosok számára segítséget nyújtott a terep bázisterületként és rejtett felvonulási útként, ahonnan gyors támadásokat tudtak

⁵⁰ BACHRACH 2013: 210.

⁵¹ BACHRACH 2013: 211.

⁵² Lippspringe ma Németországban, Észak-Rajna–Vesztfália tartományban található.

⁵³ BACHRACH 2013: 577.

⁵⁴ A mai Karlstadt része, Németországban, Bajorországban található.

⁵⁵ BACHRACH 2013: 563.

⁵⁶ BACHRACH 2013: 602.

⁵⁷ Widukind születésének pontos ideje nem ismert, meghalt 808-ban. Szász nemesi családból származott, a frankok elleni szász ellenállás vezére 785-ig. 785-ben meghódol Nagy Károlynak és megkeresztelkedik, majd haláláig a frank uralkodót szolgálja.

⁵⁸ *Annales* 2021: 88–89.

⁵⁹ Sigfred vagy Sigurd, dán király. Pontos születési és halálozási dátuma nem ismert. Az írott forrásokban 777-ben tűnik fel először, amikor menedéket nyújt a szász Widukindnak. A dán uralkodó diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatban állt a frankokkal, de segítséget nyújtott a szászoknak is a frankok elleni háborújukhoz. 804 után Sigfred dán királyról nincs több írásos említés.

⁶⁰ MELLENO 2014: 28–29.

⁶¹ *Annales* 2021: 118–119.

indítani. A gyér úthálózatnak és a nehezen járható területnek köszönhetően a frank csapatok mobilitása korlátozott volt, így elsősorban a Weser és Lippe folyóvölgyek, másodsorban az erdei ösvények jöhettek számításba. A szászoknak emellett fontos volt Dánia területe, amely menedékként és bázisterületként szolgálhatott a frank csapatok ellen.

A vezető

Az első világháborúban az arab felkelés sikerességében jelentős szerepet vállalt Arábiai Lawrence.⁶² A *bölcsesség hét pillére* című munkájában nagy hangsúlyt fektet a vezető szerepére. A sikertelenséget a felkelés kezdetén a rossz vezetésnek, illetve a vezetés hiányának tudta be. Ezért elutazott Arábiába, hogy a megfelelő embert megtalálja. A mekkai serifet túl idősnak, fiai közül Abdulla-t túl bölcsnek, Alit túl tisztának, Zeidet túl ridegnek találta. Végül Fejszal hercegben találta meg azokat a tulajdonságokat, amelyek a sereg vezetéséhez és a háború levezényléséhez kellettek, mint a belső tűz és a katonai tudományok iránti fogékonyság.⁶³

Kovács Jenő is hangsúlyozza a gerillacsapatok élén álló vezetők fontos szerepét. A katonai ismeretekben való jártasság, jó szervezőképesség és akaraterő mellett kiemeli a vezető kohéziós képességét és karizmáját a közösség összetartásában. Ez azért fontos, mert az önkéntesen alakuló gerillacsapatok heterogének, fegyelmük gyakran laza és ellentétek is lehetnek közöttük. Így a parancsnoknak a katonai vezetés mellett fontos szerepe van a különböző, egymáshoz lazán kapcsolódó csoportok összetartásában.⁶⁴

A szász vezérnek, a nemesi származású Widukindnek is hasonló tulajdonságokkal kellett rendelkeznie, hogy az általa 785-ig vezetett felkelést irányítsa. Widukind először 777-ben tűnik fel az írott forrásban, amely arról számol be, hogy nem vett részt a Nagy Károly által összehívott paderborni gyűlésen, hanem híveivel dán területre távozott sok gaztette tudatában.⁶⁵ Pontosán nem lehet tudni, hogy Widukind mióta vett részt a frankok elleni küzdelemben. A középkori évkönyv beszámolója szerint frank szempontból sok gaztettet követett el, illetve a forrás őt emeli ki egyedül, ez azt valószínűsíti, hogy nemcsak a harcokban vehetett részt korábban, hanem a szász sereg első számú vagy az egyik legnagyobb vezetője lehetett ekkor. Ahogy korábban szó volt róla, a szász erőket a háború első éveiben a frankok részéről több vereség is érte. Ezekben az esetekben, amikor a szászok a korszak hagyományos hadviselésével próbálták felvenni a harcot a frankokkal, akkor nem voltak sikeresek, eredményeket elsősorban gerilla hadviseléssel értek el. Abban, hogy a szász harcmódban ilyen szemléletváltás következett be, Widukindnek is nagy szerepe lehetett.

Mivel a szász arisztokrácia nem támogatta a frankok elleni háborút, ezért Widukind serege legnagyobb részben az alsóbb néprétegekből kapta utánpótlását. A sereg

⁶² Thomas Edward Lawrence vagy Lawrence of Arabia (1888–1935). A Brit Hadsereg ezredese, régész, hadtudós. Fontos szerepet vállalt az első világháborúban az arab törzsek felkelésének katonai szervezésében és irányításában az Oszmán Birodalom hadserege ellen.

⁶³ LAWRENCE 1935.

⁶⁴ KOVÁCS 1995: 39–40.

⁶⁵ *Annales* 2021: 87–89.

összetartásában nehézséget okozott, hogy a harcosok más, gyakran egymással rivalizáló törzsekhez, nemzetségekhez tartoztak, így rendkívül fontos volt egy karizmatikus vezér az összetartásukban.⁶⁶ Widukind számára ebben segítséget jelentett a közös, a szászoktól eltérő vallású ellenség képe, illetve harcosai hagyományos ragaszkodása az északi panteon isteneihez. John Hines arra mutatott rá, hogy Widukind nemcsak katonai parancsnok és szabadságharcos, hanem ezen felül vallási vezető is volt, aki így képes volt összetartani a seregét, és hosszú ideig harcba vinni a keresztény ellenség ellen.⁶⁷

Hadviselés

A 20. századi gerillateoretikusok alapvetően megkülönböztették a partizán hadviselés elemeit a konvencionális háborútól. Mivel ebben a hadviselő felek egyike katonai erőben és egyéb források tekintetében egyaránt döntő fölényben van, a másik félnek alapvetően más hadviselési módszereket, eljárásokat kell alkalmaznia, hogy ezt a hátrányt kompenzálni tudja.⁶⁸

Liddell Hart rámutatott arra, hogy a gerillatevékenység fordítottja a hagyományos hadviselésnek, a partizánok kerülnek a nyílt összecsapásokat és óvják magukat a nagyobb veszteségektől. Általános taktikai elem a tömegesen végrehajtott rajtaütések sorozata, amelyek célja a fizikai veszteség okozása és az ellenség harci szellemének, pszichikumának megtörése. A módszert két szóban: „Üss és fuss” foglalja össze.⁶⁹

Hasonló véleményen van Mao Ce-tung, aki szintén amellett érvel, hogy a gerilla-háború során elsődleges feladat a saját erők megőrzése és gyarapítása, és emellett az ellenség erőinek megsemmisítése.⁷⁰ Szintén fontosnak tartja a háború folyamán a gyors erő-összpontosításokat, a rajtaütésszerű támadásokat és a gyors lefolyású összecsapásokat. A folyamatos támadások során nem a döntő összecsapást keresik, hanem több, kisebb győzelemmel törnek meg az ellenség erejét.⁷¹

Che Guevara az előző két teoretikushoz hasonlóan elengedhetetlennek tartja a saját erők megőrzését, a meglepetésszerű támadásokat és a nagyfokú mobilitást. Mint Liddell Hart, ő is két kifejezésben jellemzi a gerillatevékenységet: „csapj le és fuss”.⁷²

Kovács Jenő a gerilla hadviselés kapcsán azt emeli ki, hogy az nem más, mint az ellenség erőinél kisebb irreguláris csapatok tömeges alkalmazása, amelyek taktikája jellemzően rajtaütések sorozatából áll. A cél, mint Liddell Hart és Mao Ce-tung esetében, nem a döntő összecsapás keresése, hanem az ellenség kifárasztása, pszichikai megtörése.⁷³

Mao Ce-tungnál és Che Guevaránál fontos kiemelni, hogy a döntő győzelmet egyik teoretikus sem az elhúzódó háborúban, nem elsősorban a gerillacsapatoktól

⁶⁶ NICOLLE 2014: 26–27.

⁶⁷ HINES 2003: 306.

⁶⁸ HABER 2015: 119.

⁶⁹ LIDDELL HART 1991: 365.

⁷⁰ MAO 1953: 142–143.

⁷¹ MAO 1953: 147–150.

⁷² CHE GUEVARA 2007: 15.

⁷³ KOVÁCS 1995: 41–42.

várja, hanem a reguláris erőktől. Mao Ce-tung elengedhetetlennek tartja, hogy az elhúzódó háborúban a gerillacsapatok ahogy fokozatosan erősödnek és gyakorlottabbá válnak, a reguláris erők hadviseléséhez kezdjenek hasonulni, és a gerilla harcmodor a reguláris csapatok mozgó háborújává alakuljon.⁷⁴ Che Guevara szintén rámutat arra, hogy a háborút a reguláris alakulatok nyerik meg akkor is, ha korábban gerillaegységek voltak.⁷⁵

Widukind és a szászok Nagy Károly frank serege elleni háborúi során a fent említett, modern értelemben vett gerilla hadviselési módszereket alkalmazták. A frank szerzetesek által írt *Annales regni francorum* a szász háborúról írt fejezeteiben több ilyen hadi eseményt leírt, amelyben folyamatosan visszaköszönnek a modern katonai teoretikusok által lefektetett jellemzők és módszerek.

Egy sikeres, 775-ben történt rajtaütésről számol be az *Annales regni francorum*. Ebben az évben a frank uralkodó nagyszabású hadjáratra határozta el magát, amelyben döntő csapást tervezett mérni a szász fegyveres ellenállásra. A hadjárat során az élelmet gyűjtő, fosztogató frank katonák közé szász harcosok szivárogtak be, majd elvegyültek köztük. A szászok együtt vonultak be a frankokkal a táborukba, majd megvárták a sötétedést és azt, hogy a katonák nyugovóra térjenek. Az éjszaka folyamán a behatolók támadásba lendültek, és számos alvó, illetve meglepett frank katonával végeztek. Amikor már kellő létszámú frank ébredt fel és vette fel a harcot a támadókkal, a szászok beszüntették a támadást és visszavonultak az erdőbe.⁷⁶

A 776-os évben a szászok két frank erődöt, Eresburgot és Syburgot igyekeztek semlegesíteni, illetve lerombolni. Mindkét várat megtévesztéssel próbálták elfoglalni a frank helyőrségtől, amelynek során egy szász küldöttség érkezett mindkét erődített helyre, és közölték a helyőrség parancsnokával, hogy egy új szerződés értelmében az erősségek a továbbiakban az ő ellenőrzésük alá kerültek. Eresburgnál a megtévesztés sikerült, a frank parancsnok az uralkodóhoz lojális szászoknak vélte a küldöttséget és katonáival kivonult a várból. A siker után a szászok lerombolták az erőd falait, védműveit, majd Syburgot is hasonló módon próbálták elfoglalni. Az itteni helyőrség vezetője gyanút fogott, így a szászok a fegyveres támadás mellett döntöttek. A vár megrohamozása során a támadók ostromgépeket is bevetettek, majd rőzsefonatokat is hoztak az erőd felgyújtására, de Syburgot nem sikerült elfoglalni a frankoktól, így a szászok visszavonultak.⁷⁷ Nem teljesen világos, hogy az *Annales regni francorum* által említett és a szászok által alkalmazott ostromgépek milyen típusba sorolhatók, és a támadók hányat vetettek be a támadás során. A évkönyvek írója által lejegyzett *machina* és *petriaria* elnevezés azt valószínűsíti, hogy olyan gépekről van szó, amelyek köveket lőnek ki. Paulus Diaconus középkori langobárd történetíró is a *petriaria* elnevezést alkalmazza Beneventum⁷⁸ ostrománál a támadó bizánci sereg által használt egyik kőhajítógépre.⁷⁹ Lehetséges tehát, hogy a szászok, a rómaiak által is használt úgynevezett *onagert*⁸⁰ alkalmazták, amelyet valamilyen szállítóeszköz segítségével

⁷⁴ MAO 1953: 193.

⁷⁵ CHE GUEVARA 2007: 39.

⁷⁶ *Annales* 2021: 78–81.

⁷⁷ *Annales* 2021: 80–83.

⁷⁸ Az esemény 663-ban történt. Ma Benevento, Olaszország.

⁷⁹ Paulus Diaconus 1901. V. 8. 203. Paulus Diaconus 1878. V. 8. 189.

⁸⁰ Torziós elven működő, egykaros, kövek hajítására alkalmas gép. Jelentése „vadszamar”.

a helyszínre vihettek. Az írott forrásból nem derül ki, hogy ezeket az eszközöket a szászok a kapu betörésére vagy az ellenséges élőerő pusztítására használták-e inkább, illetve hány darabot szállítottak a helyszínre, csupán annyit tudunk meg, hogy a szászok nagyon kis hatékonysággal alkalmazták ezeket a fegyvereket. Érdemes megjegyezni, hogy az *Annales regni francorum* több esetet nem említ a háború folyamán, amikor a hadviselő felek ilyen eszközöket vetettek be.

A 775–776-os években a szász katonai akciókban tetten érhetők a modern gerilla elméletekben lefektetett alapelvek, hadviselési módszerek. A 775-ös év hadműveleténél jól látszik, hogy az éjszakai rajtaütés megszervezett, váratlan és gyors lefolyású volt. A szászok igyekeztek a legnagyobb veszteséget okozni a frank seregnek, de eközben a saját erőiket is igyekeztek megóvni azzal, hogy amire a frank védelem felállt és hatékony lett volna, a támadást nem folytatták tovább, hanem visszavonultak az erdőbe. A 776-os évben is a megtévesztés és a gyors lefolyású akcióké volt a főszerep. Syburg és Eresburg váránál egyaránt ugyanaz volt a módszer, hamis szerződéses segítségével igyekeztek az erődök parancsnokait becsapni, az erősségek feladására rábírní. Syburg esetében ez nem sikerült, és fegyveres összecsapásra került sor. Mindkét esetben feltételezhető, hogy a szászok felkészültek arra az esetre, ha a frank parancsnokok megtévesztése nem sikerül. Eresburgnál a várat sikerült erőszak alkalmazása nélkül elfoglalni, de a Syburgnál bevetett harci eszközök arra engednek következtetni, hogy a szász vezetésnek mindkét helyre két forgatókönyve létezett. Az eresburgi akciónál ki kell emelni, hogy a szász haderők a sikeres birtokbavétel után nem az akkori konvencionális hadviselés módszerei szerint jártak el. A várat nem tartották meg, hanem lerombolták, és nem kísérelték meg a terület statikus védelmét. Syburgnál is valószínűsíthető, hogy a vár lerombolása és nem az elfoglalása volt a cél. Mivel a rövid ideig tartó katonai támadás nem hozott eredményt, hogy saját erőiket megóvják, a szászok visszavonultak és nem kezdtek bele hosszasan, bizonytalan kimenetelű, statikus ostromba.

A kisebb frank települések és katonai célpontok mellett a szász harcosok egyházi birtokokat, létesítményeket is megtámadtak. 773-ban a szászok, ahogy korábban láthattuk, miközben Nagy Károly Rómában volt, a délkeleti irányban elhelyezkedő, Szent Bonifácnak szentelt friedislari kolostor ellen intéztek váratlan rajtatűtést. A környék lakossága a buriaburgi⁸¹ várba menekült.⁸² A szász csapatok legnagyobb szabású támadássorozata a frank egyházi intézmények ellen 778-ban történt. A 777-es évben Widukindnak és harcosainak a dán területekre kellett visszavonulniuk, és ott újra rendezni soraikat. A következő évben, mialatt Nagy Károly a mai Spanyolország területén tartózkodott, Widukind visszatért harcosaival, és a Rajna mentén, a mai Deutz⁸³ irányába dél felé vonult seregével. A folyóparton haladva a szászok folyamatos rajtaütéseket és támadásokat intéztek az ottani, az *Annales regni francorum* által pontosan meg nem nevezett polgári és egyházi célpontok ellen. Nagy Károly sereget küldött a szász támadások megfékezésére, a behatolók nem bocsátkoztak a frankok ellen egy kétes kimenetelű küzdelemben, hanem visszatértek a szász területekre.⁸⁴

⁸¹ Mai neve Büraburg, Németországban, Hessen tartományban helyezkedik el.

⁸² *Annales* 2021: 66–69.

⁸³ Deutz, ma Köln része, Németországban, Észak-Rajna–Vesztfália tartományban helyezkedik el.

⁸⁴ *Annales* 2021: 92–93.

Ezek a templomok, kolostorok a frank területeken helyezkedtek el, amelyeknek elpusztításával a szászoknak egyszerre több célja volt. Ezekben a rajtaütésekben nemcsak a károkozás és az ellenfél kifárasztása volt a cél, hanem a megtorlás *Irmisul* elpusztításáért, az erőszakos keresztelésekért, valamint az elrettentés és a zsákmányszerzés is. Az eseményeket lejegyző középkori krónikás is úgy értékelte ezeket, hogy a szász támadás célja nem a zsákmányszerzés, hanem a bosszú volt.⁸⁵ Azzal, hogy a szászok a hadműveleteket áthelyezték frank területekre és védtelen egyházi célpontokat támadtak, a frankoknak meg akarták mutatni, hogy ők sem sebezhetetlenek, illetve további céljuk volt, hogy a Rajna túlsópartjáról érkező ellenség elszántságát megtörjék és a kedvét elvegyék a további hódításoktól. A hadjárat során itt is tetten érhetők a modern gerilla hadviseléssel foglalkozó teoretikusok által megfogalmazott elvek. Liddell Hart rámutatott arra, hogy a gerilla hadviselésnek mindig dinamikusnak kell lennie, a statikusan eltelt időszakok hátrányosabban hatnak, mint a reguláris hadviselés esetén.⁸⁶ Widukind, miután híret vette Nagy Károly távollétének, otthagya dániai bázis területét, majd folyamatos, dinamikus rajtaütéseket hajtott végre frank területen, amellyel nemcsak veszteségeket okozott a frankoknak, hanem a saját csapatai lelkesedését és harci morálját is – az elért sikerek által – növelni tudta. A hadjárat folyamán itt is megfigyelhető, hogy a szászok a lehető legnagyobb károkozás mellett nagy gondot viselnek a saját erőik megőrzésére, nem vállaltak olyan küzdelmet, amelyet nem nyerhetnek meg, vagy a győzelem kivívása nagy kockázattal járt volna. Mao Ce-tung az ilyen gerilla hadjáratoknál azt emeli ki, hogy a csapatokat gyorsan kell összevonni, hirtelen rajtaütésekkel kell meglepni az ellenséget, a harcoknak gyors lefolyásúaknak kell lenni, és kerülni kell a statikus védelmet.⁸⁷ A szász sereg eleget tett ezeknek az elveknek, gyors összpontosítás és menet után, váratlanul nagy sebességgel söpört végig a Rajna mentén, és több kisebb rajtaütésben pusztította az ellenség forrásait, erejét.

Ahogy korábban szó volt róla, Mao Ce-tung és Che Guevara is fontosnak tartja a háború sikeres befejezéséhez, hogy a gerillacsapatok vagy szorosan működjenek együtt a reguláris erőkkel, vagy ezek hiányában a partizánok egy részének kell elszakítania a konvencionális hadviselést. Liddell Hart is ennek fontosságát emeli ki, és a Tito⁸⁸ vezette jugoszláviai ellenállás és a kínai kommunisták példáján keresztül, arra mutat rá, hogy nélkülözhetetlen a gerilla és reguláris erők együttműködése, illetve a gerillacsapatok átalakítása szervezett, hagyományos fegyveres erővé.⁸⁹

Widukind 782-ben, a háború tizedik évében, elérkezettnek látta az időt arra, hogy a frankokkal hagyományos csatát vívjon. Nagy Károly és serege Bajorország területén tartózkodott, amikor hírt kapott a szláv szorbok⁹⁰ lázadásáról. A frank uralkodó

⁸⁵ *Annales* 2021: 94–95.

⁸⁶ LIDDELL HART 1991: 365.

⁸⁷ MAO 1953: 147.

⁸⁸ Josip Broz Tito (1892–1980). Horvát-szlovén származású partizánvezér, majd a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság első miniszterelnöke (1945–1953.), ezután a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Népköztársaság elnöke (1953–1980).

⁸⁹ LIDDELL HART 1991: 362–363.

⁹⁰ Szláv nyelvű nép, amely két nagyobb csoportban telepedett le az Elba folyó és a felső-Spree folyó völgyében, a mai Németország területén.

ekkor sereget küldött a szlávok ellen Adalgis, Geilo és Worad vezetésével.⁹¹ Miközben a frankok az Elba irányába meneteltek, megtudták, hogy Widukind és a szászok is felkelést robbantottak ki.⁹²

David Nicolle az események kapcsán azt emeli ki, hogy a frank vezetés ekkor a szlávok helyett a szászok ellen fordult, mert a korábbi évek tapasztalataiból kiindulva nem akarták megkockáztatni, hogy a szászok a frank sereg távollétében ismét templomokat, kolostorokat és más védtelen területeket rohanjanak meg és pusztítsanak el.⁹³ A helyzetet a frankok komolyan vették, és még egy frank sereg megindult a király rokonának, Theoderic⁹⁴-nek a vezetésével, hogy egyesüljön a másik haddal, és együttesen mérjenek végső csapást a szászokra.⁹⁵

Widukind – korábbi hadviselési módszereivel ellentétben – nem vonult vissza, és nem hajtott végre rajtaütéseket, hanem a Weser folyó völgyéhez közel, a Süntel-dombon⁹⁶ megerősített, statikus védelmet alakított ki, hogy bevárja az ellenséget és összecsapjon a frank sereggel.⁹⁷

Guy Halsall mutatott rá arra, a korabeli hadviselésben a védekező fél, hogy kompenzálni tudja a létszámban és/vagy fegyverzetben mutatkozó hátrányát a támadóhoz képest, a behatoló sereg útvonalán olyan helyet keresett, ahol a terepviszonyok neki kedveztek. Ezek gyakran magaslati pontok, szűkebb átjárók vagy folyóátkelő helyek voltak.⁹⁸ Widukind és a szászok haditervében tehát erős koncepcióváltás figyelhető meg a korábbiakhoz képest, ugyanis a gerilla hadviselési módot felváltotta a korszak reguláris hadviselése. A szász vezér az egyetlen észak felé tartó felvonulási út, a Weser folyó völgye mellett egy magaslaton foglalt állást. A helyet megerősítette, hogy a frank sereg főlenyét ki tudja egyenlíteni.

Widukint jól átgondolt tervét a Weser mellett, Theoderic vezetésével felvonuló frank sereg majdnem keresztülhúzta. Theoderic, a Süntel-dombon megerősített állásában tartózkodó szász sereget két oldalról akarta bekeríteni. Tervei szerint a gyalogság nagyobb részével támadást indít a szászok ellen, eközben Adalgis, Gallo és Worad a lovassággal átkel a Weseren, megkerüli a dombot, és a másik irányból támadja meg a szászokat.⁹⁹ A szászok látták a frank sereg mozgását és valószínűleg tudták, hogy nehéz helyzetbe kerültek. Abban az esetben, ha vállalják a harcot, azt kockáztatják, hogy a frankok bekerítik és megsemmisítik őket; ha feladják kiépített állásaikat, az azt a veszélyt hordozza magában, hogy a gyors frank lovasság üldözőbe veszi őket, és a rendezetlenül visszavonuló szászoknak nagy veszteséget okoz és morálisan is megtörheti őket. Widukind végül a megkerülést végrehajtó lovasság

⁹¹ A 782-ben a szláv szorok, majd Widukind ellen küldött frank sereg vezetői, emellett a Frank Birodalom magas rangú tisztségviselői. Adalgis kamarás (*camerarius*), Geilo a királyi ménés felügyelője (*comes stabuli*), Worad palotagróf (*comes palatii*) volt. A 782-ben lezajlott Süntel-dombnál vívott csatában Adalgis és Geilo életét veszítette.

⁹² *Annales* 2021: 110–111.

⁹³ NICOLLE 2014: 49.

⁹⁴ Theoderic, Nagy Károly király rokona (*propinquus regis*), pontos rokonsági fok nem ismert az uralkodóval. Theoderic volt a 782-ben, a szász csapatok ellen küldött második frank sereg vezetője. Pontos születési ideje nem ismert, 804-ben halt meg.

⁹⁵ *Annales* 2021: 110–111.

⁹⁶ A Süntel-domb Németországban, Alsó-Szászország tartományban, a Weser-hegységben helyezkedik el.

⁹⁷ NICOLLE 2014: 49.

⁹⁸ HALSALL 2003: 148.

⁹⁹ NICOLLE 2014: 49.

felé fordította a fő erőit, úgy, hogy seregének egy részét az erdőben elrejtette, hátát pedig kevés számú szász harcos fedezte Theoderic irányába.¹⁰⁰ Az *Annales regni francorum* beszámolója szerint Adalgis, Gallo és Worad a szász sereget látván azt a téves következtetést vonták le, hogy jóval gyengébbek a vártnál, és mert nem akartak Theoderickal osztozni a dicsőségen, nem várták be a gyalogság támadását, hanem menetből megrohmozták a szászokat.¹⁰¹ A támadó frank lovasokat a szászok csapdába ejtették és legnagyobb részben lemészárolták. Theodericnek, mivel nem maradt elég harcosa, vissza kellett vonulnia.¹⁰²

A frank vereség után Nagy Károly személyesen jelent meg seregével a szász területeken, és még ebben az évben, a Verdenben összehívott gyűlésen 4500 feltételezett felkelőt végeztetett ki.¹⁰³

A következő évben mindkét fél döntő csatára szánta el magát. Nagy Károly végső csapást kívánt mérni a szászokra, Widukindet és seregét az előző év győzelme és a kivégzettek iránt érzett bosszú és felháborodás hajtotta. Az elmúlt esztendő mészárlása valószínűleg inkább megerősítette a szászok elszántságát, mint moráljukat rombolta volna. A Hase folyónál kibontakozó döntő csatában azonban a szászok vereséget szenvedtek.¹⁰⁴

Népi támogatás

A gerillaműveletek során, hasonlóan a reguláris erők által megvívott konvencionális háborúkhöz, a harci cselekmények megvívása mellett szükség van a folyamatos utánpótlásra. Mivel az irreguláris erők mögött gyakran nincs, vagy esetleges a szervezett állami utánpótlás, ezért elengedhetetlen számukra a népi támogatás, amely pótolja a személyi veszteségeket, és a források tekintetében is támogatja a harcolókat.

Liddell Hart arra mutatott rá, hogy a gerillacsapatok működése és fejlődése szempontjából, fontos az adott terület lakosságához fűződő viszonyuk, mivel a helyiek biztosíthatnak számukra utánpótlást, információt és menedéket a megszálló, ellenséges csapatok elől. A gerillaháború, teszi hozzá, természeténél fogva olyan hadviselési forma, amelyet kevesen vívnak meg, de sokak támogatásától függ.¹⁰⁵

A szász csapatok rendelkeztek a fent említett népi támogatással. A 772–785 között lezajlott harcok során a seregüket működtetni tudták, veszteségeiket képesek voltak pótolni. David Nicolle azt emelte ki, hogy a szász társadalmi berendezkedés sokban hasonlított a korábbi, kora császárkori germán archaikus modellre. Ennélfogva a szászok fő erőssége, hogy életformájukból adódóan a legtöbbjük ért a harchoz és rendelkezik valamilyen fegyverrel.¹⁰⁶ A népi támogatás következtében a szász

¹⁰⁰ NICOLLE 2014: 49.

¹⁰¹ *Annales* 2021: 110–113.

¹⁰² *Annales* 2021:112–113.

¹⁰³ *Annales* 2021: 112–115.

¹⁰⁴ *Annales* 2021: 116–117. A csata pontos helyszíne nem ismert.

¹⁰⁵ LIDDELL HART 1991: 366–367.

¹⁰⁶ NICOLLE 2014: 37–39.

csapatoknak biztosított volt az emberanyag-utánpótlás, még azokban az években is, amikor különösen nagy volt a frankok katonai nyomása.¹⁰⁷

A folyamatos népi támogatásban fontos szerepet játszott a hagyományos, a germán isteneket követő vallás. A frank harcosok által lerombolt szent fa, az Irminsul elpusztítása komoly mozgósítási tényező volt. A tömegek megnyerését a harc számára tovább segítette a frankok által elkövetett atrocitások sora, illetve a tűzok szedése és az erőszakos megkeresztelések.¹⁰⁸

Forgács Balázs rámutatott arra, hogy a gerillaháború egy önmagát folyamatosan erősítő jelenség, amely során az erősebb féllel szemben erőszakot alkalmazó irreguláris erők, a megszálló hasonlóan agresszív válaszát váltják ki. Ettől növekszik a gerillák társadalmi támogatottsága, aminek következtében a megszállók ellen nagyobb mértékű agressziót képesek kifejezni, amire a másik fél még nagyobb erőszakkal fog válaszolni, és ez a küzdelem végéig folytatódik.¹⁰⁹

A folyamatos szász ellenállás és a frank területekre mért ellencsapások miatt a háború folyamán a frankok egyre szélesebb skálájú erőszakot alkalmaztak, amely egyre jobban növelte a szászok ellenállását. Nagy Károly a szász arisztokráciával való kiegyezés után nem törekedett a szász társadalom többi részének megnyerésére, hanem a folyamatosan ellenálló szászok erőszak által történő kifárasztására, megtörésére fektette a hangsúlyt.

Konklúzió

Nagy Károly frank uralkodó, 772-ben azzal a céllal küldte seregét a szász területekre, hogy azt birodalmához csatolja, és az ott élőket áttérítse a keresztény vallásra. A háború elején, a kor szokásának megfelelően a serege pusztítani kezdte a szász területeket, és lerombolták a szász vallási élet legnagyobb jelképét, az Irminsult. Céljuk az volt, hogy a szászokat ezzel egy döntő csatára, vagy a teljes behódolás elfogadására kényszerítsék. A frank uralkodó előtt a szász arisztokrácia meghódolt, de a társadalom széles rétegei a fegyveres ellenállást választották.

A szász vezetés Eresburg eleste és számos harctéri vereség hatására felismerte azt, hogy hagyományos hadviseléssel nem szállhat szembe a korszak egyik vezető katonai nagyhatalmával, ezért olyan hadviselési formát választott, amelyet a modern hadtudomány gerilla hadviselésnek nevez. A szász harcosok a háború folyamán olyan eljárásokat és módszereket alkalmaztak, amelyeket később a modern gerillateoretikusok is lejegyeztek és a harcok megvívásához fontosnak tartottak, és ezek használatával voltak képesek eredményeket, sikereket elérni. A gerilla hadviselésnek is van metodikája és törvényszerűségei, így a hasonló történelmi helyzet hasonló válaszokat indukál.

A háború folyamán megfigyelhető, hogy a harci cselekményekbe a két fél különböző elképzeléssel, koncepcióval kezdett bele, majd fokozatosan mindketten változtattak. A szászoknál, a háború elején elszenvedett vereségek hatására, a gerilla harcmodor váltja fel a korábbi hagyományos hadviselést, amelyben nem döntő csapást akartak

¹⁰⁷ *Annales* 2021: 80–107.

¹⁰⁸ NICOLLE 2014: 38–39.

¹⁰⁹ FORGÁCS 2020: 37.

mérni a frankokra, hanem folyamatos, kisebb rajtaütések segítségével próbálták kifárasztani az ellenfelet és elrettenteni a harc folytatásától. Ebben segítségükre volt a terep és a népi támogatás. A harcok előrehaladtával hadviselésük a korszak konvencionális hadviseléséhez hasonult, céljuk a frank sereg döntő megsemmisítése volt.

A frank vezetés ezzel szemben a háború elején kereste a döntő csata megvívásának lehetőségét, amelynek célja a szász ellenállás felszámolása és a behódolás kikényszerítése lett volna. Ám 784-ig a frank csapatok nem voltak képesek a teljes szász területet ellenőrizni, és az ellenséges harcosokat döntő csatára kényszeríteni. Ebből az következett, hogy a meg nem szállt területekről a frank csapatok és a Karoling határterületek állandó veszélynek voltak kitéve a szászok részéről. Erre válaszul a frankok megváltoztatták a módszereiket, a szászok fokozatos kifárasztására és megtörésére törekedtek; gyakori volt a túszok szedése, a szász arisztokrata ifjak frank nevelésben részesítése, a szász társadalom többi részét gyakorta osztották be frank egyházi birtokokon munkavégzésre. Emellett tömeges deportálásokat és kivégzéseket is alkalmaztak.¹¹⁰ A szász ellenállást akkor tudták végleg megtörni, amikor egész Szászországot egy teljes télen át képesek voltak megszállni és a szász harcosokat folyamatos nyomás alá helyezni.

A szász csapatok a háború során jól használták ki a terep adta lehetőségeket, elsősorban az erdővel borított hegységeket használták bázisterületként, ahol a csapatokat rejtve tudták mozgatni és rajtaütéseket végrehajtani a frankok ellen. A vezető szerepe is jelentős a szász hadi sikerekben, Widukind nemcsak a hadműveleteket volt képes hatékonyan megtervezni és levezényelni, hanem a több törzsből és társadalmi rétegből származó heterogén sereget is hosszú ideig egyben tartani és moráljukat megőrizni. A szász harcosok, ahogy korábban szó volt róla, pontosan követik a modern teoretikusok elképzeléseit, és ezzel hosszú ideig sikeresen szembe tudtak szállni a Frank Birodalommal. A szász sereg irányába a népi támogatás folyamatos volt, amely egyszerre eredt a sikerekből származó lelkesedésből és a frankok elleni gyűlöletből, így a harctéri veszteségeket hosszú ideig pótolni tudták.

Összeségében tehát elmondható, hogy a 772–785 között lezajló frank–szász fegyveres konfliktus egy mai értelemben vett olyan háborúnak tekinthető, amelyet a szászok főleg gerilla hadviseléssel vívtak meg, a modern teoretikusok által lefektetett elvek és eljárások figyelhetők meg, és amely ennek következtében a Frank Birodalom egyik leghosszabb, legsúlyosabb háborújává vált.

Felhasznált irodalom

- ARJEN, Versloot – ADAMCZYK, Elżbieta (2017): *The Geography and Dialects of Old Saxon: River-basin communication networks and the distributional patterns of North Sea Germanic features in Old Saxon*. Amsterdam: The Boydell Press
- Annales regni francorum. Frank királyi évkönyvek* (2021). Ford. Darvas Máttyás. Budapest: Magyarországi Kutató Intézet

¹¹⁰ REMBOLD 2018: 54–56.

- BACHRACH, Bernard S. (2013): *Charlemagne's Early Campaigns (768–777) – A Diplomatic and Military Analysis*. Leiden–Boston: Brill. Online: <https://doi.org/10.1163/9789004244771>
- CHE GUEVARA, Ernesto (2007): *A gerillaharcos kézikönyve*. Ford. Gálvölgyi Judit. Budapest: Ulpius-ház
- EINHARD (1880): *Vita Caroli Magni*. Hannover: Impensis bibliopolii Hahniani. (Einhard [1901]: *Nagy Károly élete*. Ford. Dékányi Kálmán. Budapest: Franklin Társulat)
- FORGÁCS Balázs (2020): *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés története – korunk kihívásai*. Budapest: Zrínyi
- HABER Péter (2015): Az aszimmetrikus hadviselés más szempontból. *Hadtudomány*, 25. Elektronikus szám. 119–128. Online: <https://doi.org/10.17047%2FHAD-TUD.2015.25.E.119>
- HALSALL, Guy (2003): *Warfare and Society in Barbarian West 450–900*. London & New York: Routledge
- HINES, Jones (2003): The Conversion of the Old Saxons. In GREEN, Dennis H. – SIEGMUND, Frank (szerk.): *The Continental Saxons from the Migration Period to the Tenth Century: An Ethnographic Perspective*. Woodbridge: Boydell Press
- KOVÁCS Jenő (1995): *Katonai stratégia és hadikultúrák (Komplex kutatási téma) II*. Kézirat. (NKE EKKL HHK Kari Könyvtárában található, raktári jelzetek: II. kötet: 585/2060:1.)
- LAWRENCE, Thomas Edward (2017): *The Seven Pillars of Wisdom*. London: Arcadia Press. Online: <https://doi.org/10.5040/9781474287715.ch-008>
- LIDDELL HART, Basil Henry (1991): *Strategy*. Second Revised Edition. New York: Meridian Book. (Liddell Hart, Basil Henry [2002]: *Stratégia*. Ford. Soproni András. Budapest: Európa)
- MAO, Ce-tung (1953): *Mao Ce-tung válogatott művei 2*. Budapest: Szikra
- MELLENO, Daniel (2014): *Before They Were Vikings: Scandinavia and the Franks up to the Death of Louis the Pious*. Berkeley: University of California
- NICOLLE, David (2014): *The Conquest of Saxony ad 782–785*. Oxford: Osprey
- PAULUS Diaconus (1878): *Historia langobardorum*. Hannover: Impensis Bibliopoli Hahniani
- PAULUS Diaconus (1901): *A langobardok története – Historia langobardorum*. Ford. Gombos F. Albin. Brassó: Brassói Lapok
- REMBOLD, Ingrid (2018): *Conquest and Christianisation*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/9781108164597>
- VEGETIUS, Publius Flavius (2004): *Epitoma de rei militaris*. Oxford: Oxford University Press. (Publius Flavius Vegetius [1963]: *A hadtudomány foglalata*. Ford. Várady László. In HAHN István (szerk.): *A hadművészet ókori klasszikusai*. Budapest: Zrínyi)